

LBRIS

We know
books

SØREN
KIERKEGAARD

FRICĂ ȘI CUTREMUR
PREFEȚE

Cuprins

Cuvânt înainte	VII
Cuvântul traducătorului	XV
Frică și Cutremur	1
Prefață	5
Preludiu	9
I	10
II	12
III	13
IV	14
Laudă lui Avraam	15
Problemata	23
Descărcare provizorie de cuget	25
Problema I	48
Problema II	60
Problema III	72
Epilog	104
Note	107

Prefață

Vremurile noastre pun la cale nu doar în comerț ci și în lumea ideilor *ein wirklicher Ausverkauf* [o veritabilă vânzare la solduri, ger.]. Poți face rost de orice la prețuri atât de chilipir încât se pune întrebarea dacă mai rămâne cineva care să mai facă vreo ofertă. Nici un *marqueur*⁵ speculativ care marchează conștiincios mersul plin de importanță al noii filozofii, nici un docent, monitor general, student, nici un profan și inițiat în filozofie nu se oprește, ca să se îndoiască de toate, ci merge mai departe. Să-i întrebăm unde au de gând să ajungă ar fi nepotrivit și nelalocul lui, drept care, pentru a fi modești și politicoși, s-ar cădea să socotim că, hotărât lucru, dumnealor puseseră dinainte totul la îndoială; fără de care ar fi bizar să mai discutăm mersul acesta mai departe. Toți executaseră, așadar, această mișcare în prealabil și, pasămite, cu atâta ușurință, încât nu mai găsiseră de cuviință să lase și vorbă cum o făcuseră; ba chiar să fi încercat, anxios și îngrijorat, să le smulgi o lămurire cât de mititică - nu ai fi dat de nici o urmă de îndrumare, ori măcar de-o mititică prescripție dietetică care să te lămurească cum să procedezi în eventualitatea unei asemenea sarcini. „Dar Cartesius⁶, el cum a făcut-o?“ Cartesius, gânditor venerat, umil, onest, ale cărui scrieri nimeni nu le poate citi fără să fie profund mișcat, el care a făcut ce a zis și a zis ce-a făcut. Ceea ce, în zilele noastre, este, vai de mine și de mine, o mare raritate. Or Cartesius, după cum a repetat și el suficient de des, nu se îndoia asupra credinței. („*Memores tamen, ut jam dictum est, huic lumini naturali tamdiu tantum esse credendum, quamdiu nihil contrarium a Deo ipso revelatur... Præter cætera autem, memoriæ nostræ pro summa regula est infigen-*

dum, ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda; et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum et evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius quam proprio nostro iudicio fidem esse adhibendam.“ Cfr. *Principia philosophiæ, pars prima § 28 și § 76*. [Să ne amintim totuși, după cum s-a mai zis, că nu trebuie să credem într-un adevăr ce ni-l arată rațiunea decât (atâta vreme) dacă nimic contrar nu ne-a fost revelat de către Dumnezeu însuși. ... Mai ales, vom ține drept regulă infailibilă că ceea ce ne-a fost dezvăluit de Dumnezeu e (incomparabil) mai sigur decât tot restul; drept care, chiar dacă vreo licărire a rațiunii pare să ne sugereze ceva contrar, să fim întotdeauna pregătiți să supunem judecata noastră celeia ce vine din partea Lui.]⁷. Or el nu a răcnit nici: săriți! arde! și nici nu a obligat pe toată lumea să stea la îndoială, deoarece Descartes era un gânditor tăcut și singuratic, nu niscaiva strajă de noapte urlătoare; iar el a recunoscut modest că metoda sa, care – în parte – se baza pe propriile-i cunoștințe încurcate anterioare, avea importanță numai pentru el. (*Ne quis igitur putet, me hic traditurum aliquam methodum, quam unusquisque sequi debeat ad recte regendam rationem; illam enim tantum, quam ipsemet secutus sum, exponere decrevi... Sed simul ac illud studiorum curriculum absolvi (sc. juventutis), quo decurso mos est in eruditorum numerum cooptari, plane aliud coepi cogitare. Tot enim me dubiis totque erroribus implicatum esse animadverti, ut omnes discendi conatus nihil aliud nihil profuisse iudicarem, quam quod ignorantiam meam magis magisque detexissem.* Cfr. *Dissertatio de methodo p. 2 și 3*). [Deci intenția mea aici nu este de-a învăța pe alții metoda pe care ar trebui s-o urmeze fiecare pentru a promova bunul uz al rațiunii, ci doar de a arăta în ce fel m-am străduit să mi-o conduc pe a mea... Dar îndată ce-mi terminasem acest ciclu de studii (deci, ale tinereții), în urma cărora ești de obicei primit în rândurile celor erudiți, îmi schimbai întru totul părerea. Căci fui copleșit de atâtea îndoieli și erori încât aveam impresia că strădania mea de a mă instrui nu avusese alt rezultat decât de a-mi fi descoperit propria-mi ignoranță.]⁸ – Iar lucrul pe care vechii greci (care se pricepeau și ei nițeluș la filozofie) îl considerau drept o sarcină de o viață - deoarece meșteșugul de a te îndoii nu ți-l însușești așa, în câteva zile sau săptămâni și pe care veteranul trecut prin foc și apă îl dobândise păstrându-și (în pofida tuturor momelilor) cumpătarea credinței, împotrivindu-se înverșunat siguranței simțurilor și siguranței gândirii, sfidând neînduplecat anxietatea egoistă și insinuările milei – tocmai de la acest lucru pornește⁹ în zilele noastre toată lumea.

În zilele noastre nimeni nu se oprește la credință, ci merge mai departe. Să întreb pe cineva unde crede că va ajunge ar putea fi o nesăbuintă; dacă aș presupune însă că toată lumea este credincioasă, fără de care n-ar avea nici o noimă să mai vorbim despre mersul mai departe, ar fi însă, vezi doamne, semn de bună creștere și cuviință. Altfel stăteau lucrurile în zilele de odinioară, credința era atunci o sarcină de-o viață, deoarece lumea socotea că meșteșugul credinței nu poate fi însușit așa, în câteva zile sau săptămâni. Iar când bătrânului încercat i se apropia sfârșitul, când și-a luptat deja lupta cea bună¹⁰ și și-a păstrat credința, inima îi era suficient de tânără pentru a nu fi uitat cutremurul și anxietatea, care l-au disciplinat pe când era tânăr, pe care le-a stăpânit ca bărbat, dar de care nici un om nu scapă cu adevărat vreodată - în afara de cazul în care cineva ar fi izbutit (cu cât mai repede, cu atât mai bine) să meargă mai departe. În zilele noastre însă, toată lumea pornește - ca să ajungă, vezi doamne, mai departe - tocmai de acolo de unde au ajuns odată aceste figuri venerate.

Subsemnatul autor nu este de fel un filozof, el nu a înțeles Sistemul, dacă va fi existând, ori dacă va fi fost încheiat. Ba, slab de minte cum este, doar gândul ditamai căpățânilor pe care le are, în zilele noastre, toată lumea, de vreme ce toată lumea nutrește ditamai ideile, îi era de ajuns. Chiar de am fi capabili să transpunem sub formă de concept conținutul întregului crez, asta nu înseamnă și că am fi conceput [înțeles] și crezul, că am fi conceput cum se pătrunde în acesta, sau cum pătrunde acesta în noi. Subsemnatul autor nu este de fel un filozof, *poetice et elegante* [la modul poetic și distins], el este un conțopist și¹¹ copist, care nici nu scrie Sistemul, nici nu face promisiuni de Sistem¹², nici nu prescrie Sistemul¹³ și nici nu-l subscrie. El scrie deoarece, pentru el, lucrul acesta este un lux cu atât mai evident și mai agreabil cu cât mai puțină lume îi cumpără și citește cele scrise. Îi vine ușor să-și prevadă soarta în niște vremuri în care, de dragul de a sluji științei, patima este dată uitării; în niște vremuri în care un scriitor care are ambiție să aibă și cititori trebuie să se gândească și să scrie în așa fel încât să poată fi lesne răsfodit în timpul siestei; să aibă grijă să se formeze, arate și comporte ca ucenicul grădinar cuviincios din *Adresseavisen*¹⁴ [Mica publicitate] care se prezintă în fața publicului simandicos cu pălăria în mână și cu bune recomandări de la ultimul patron. Își prevede soarta de a fi complet ignorat, presimte cu groază critica zeloasă care-l va sili să stea de atâtea ori sluj; dar ceea ce îi produce o oroare și mai groaznică este cutare sau cutărică amplotat întreprinzător de la registratură, un înghițitor de paragrafe (gata să facă, pentru propășirea științei, cu scrierile altora, exact ce făcuse și

Trop, mărinimos și întru „izbăvirea bunului-gust“, cu *Nimicirea neamului omenesc*) adică să-l hăcuiească în paragrafe¹⁵. Iar lucrul acesta să-l facă cu intrasigența tipului care, pentru a sluji științei Interpunctuației¹⁶, și-a împărțit cuvântarea în funcție de numărul ei de cuvinte, încât fiecărui punct să-i corespundă 50 de cuvinte, iar fiecărui punct și virgulă, 35. - Mă prosternez umil la picioarele oricărui asemenea vameș zelos și sistematic: „ăsta să fie oare Sistemul, păi ăsta n-are nici în clin nici în mână cu Sistemul. Dă-le Cerul, atât sistemului cât și acționarilor danezi, pasageri ai acestui omnibuz¹⁷ (turn¹⁸ nu va ieși din el în nici un caz), toate cele bune. Tuturor laolaltă și fiecăruia în parte le doresc noroc și sănătate.“

Cu stimă

Johannes de silentio

Preludiu ¹⁹

A fost odată un om. Copil fiind auzise frumoasa poveste²⁰ despre cum îl ispitise Dumnezeu pe Avraam, și despre cum ținuse acesta piept ispitei, își păstrase credința și dobândise pentru a doua oară, peste așteptările sale, un fiu. După ce mai îmbătrâni citi, cu și mai mare uimire, aceeași poveste; căci viața dezbinase lucrurile care, în simplitatea pioasă a copilului, erau îmbinate. Cu cât mai mult îmbătrânea cu atât mai des i se îndreptau gândurile către povestea aceea care făcea să îi sporească, cu toate că o înțelegea din ce în ce mai puțin, din ce în ce mai mult - înflăcărea. Ca să-l facă, până la urmă, să uite de orice altceva pe lume; sufletul său nu nutrea decât o singură dorință, să îl vadă pe Avraam; un singur dor, să fi fost martorul celor petrecute. El nu tânjea să vadă frumoasele meleaguri răsăritene, minunățiile pământești ale țării Făgăduinței²¹, sau pe cei doi soți cu frica lui Dumnezeu²¹ cărora Dumnezeu le binecuvântase bătrânețile, nici figura veneratului patriarh, nici la tinerețea fecundă pe care i-o hărăzise Dumnezeu lui Isaac - n-ar fi avut nimic împotrivă chiar dacă toate acestea s-ar fi petrecut pe niscaiva câmpie stearpă. Nu jinduia decât să-l urmeze, pe cea cale de 3 zile pe care pornise Avraam, alături de Isaac și cu durerea-i înainte. Nu-și dorea decât să fi fost de față în ceasul în care Avraam, ridicându-și ochii, văzu în depărtare muntele Moria, în ceasul în care, lăsându-și în urmă asinii, o luase, numai cu Isaac, în sus de munte, măcinat nu de ițelea meșteșugită a închipuirii, ci de fiorul gândului.

Omul acesta nu era un gânditor, nu-l trăgea inima să treacă peste credință; cel mai minunat lucru ar fi fost să fie pomenit drept tatăl ei, cea mai pizmuită soartă ar fi fost să aibă credința, chiar fără știrea nimănui.

Omul acesta nu era un exeget²² învățat, el nu știa ebraică; să fi știut ebraica, ar fi înțeles, probabil, mai ușor povestirea și pe Avraam.

I

„Iar Dumnezeu îl ispiti pe Avraam și-i zise acestuia, ia-l pe Isaac, singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în țara Moria și jertfește-l arzându-l pe un munte, pe care ți-l voi arăta Eu.“²³

Avraam se sculă dis-de-diminează, în zori de de zi, puse samarul pe asini și ieși din cort luându-l cu el pe Isaac, iar Sarra se uită după ei de la fereastră coborând la vale²⁴, până-i pierdu din ochi. Merse ră tăcuți călare cale de trei zile, iar în zorii celei de-a patra dimineți, Avraam nu scoase nici o vorbă, ci-și ridică ochii și văzu în depărtare muntele Moria. Lăsă flăcăii în urmă și sui singur, cu Isaac de mână, pe munte. Ci Avraam își zise în sine: „cum să-i ascund lui Isaac unde-l duce drumul acesta.“ Rămase locului, își puse mâna pe creștetul lui Isaac binecuvântându-l, iar Isaac se plecă să-i primească binecuvântarea. Iar fața lui Avraam era părintească, privirea blajină, vocea dojenitoare. Dar Isaac nu-l putu înțelege, sufletul nu i se putu înălța; îmbrățișă genunchii lui Avraam²⁵, îi căzu la picioare cerșindu-i milă, rugându-l să-i cruțe tinerețile, frumoasele-i speranțe, amintindu-i lui Avraam de bucuriile casei sale, amintindu-i de jale și singurătate. Iar atunci Avraam îl ridică pe băiat în picioare și purcese cu el de mână, iar vorbele-i erau pline de mângâiere și dojană. Dar Isaac nu-l putu înțelege. Suiră pe muntele Moria, dar Isaac nu-l putu înțelege. Îi întoarse o clipă spatele lui Isaac, iar când acesta îl privi din nou în față, Avraam se schimbă, privirea îi era acum sălbatică, înfățișarea groaznică. Îl înșfăcă pe Isaac de piept, îl trânti la pământ și-i zise: „Copil nerod, doar nu vei fi crezând că îți sunt tată? Eu sunt un închinător la idoli. Doar nu vei fi crezând că-i porunca lui Dumnezeu? Nu, este dorința mea.“ Iar Isaac atunci tremură și țipă cu groază: „Dumnezeule din ceruri miluiește-mă, Dumnezeule lui Avraam miluiește-te de mine, iar dacă pe pământ n-am nici un tată, fi-mi tată Tu!“ . Iar Avraam își șopti în sine: „Mulțumescu-ți ție Doamne, mai bine să mă creadă neom pe mine, decât să-și piardă credința în Tine.“

*

* *

Când copilul trebuie înțarcat, mama își înnegrește sânul²⁶; căci ar fi păcat să arate îmbietor, când pruncul nu-l mai are. Ce crede copilul atunci, că sânul s-a schimbat, dar că mama-i aceeași, căci privirea-i la fel de iubitoare și de duioasă ca totdeauna. Ferice de ființa ce nu a trebuit să se folosească de mijloace mai cumplite să-și înțarce copilul!

II

Avraam se sculă dis-de-dimineată, în zori de zi, o îmbrățișă pe Sarra, mireasa bătrâneților sale, iar Sarra îl sărută pe Isaac, care o scutise de ocară²⁷, mândria ei, nădejdea ei întru tot neamul. O luară tăcuți la drum călare, Avraam cu privirea pironită în pământ, până în ziua a patra când, ridicându-și ochii și văzând în depărtare muntele Moria, i se întoarseră privirile iar către pământ. Potrivi tăcut lemnele, îl legă pe Isaac, scoase tăcut cuțitul; iar atunci văzu berbecul ales de Dumnezeu. Îl jertfi și o luă către casă. - - - Iar din ziua aceea îmbătrâni și Avraam, nu mai putu uita ce îi ceruse Dumnezeu. Isaac viețui la fel de bine ca înainte; dar ochiul lui Avraam se înnegurase și nu mai văzu bucurie.

*
* *

Când copilul a crescut și trebuie înțărcat, mama își ascunde, feciorelnic, sânul, iar [atunci] copilul nu mai are mamă. Ferice de copilul ce nu-și pierde mama altminteri!

III

Avraam se sculă dis-de-dimineață, în zori de zi, o sărută pe Sarra, tânăra mamă, iar Sarra-l sărută pe Isaac, încântarea ei, bucuria ei dintotdeauna. Avraam o luă gânditor la drum călare, cu gândul la Agar și la fiul pe care-i alungase în pustie²⁸. Sui muntele Moria și scoase cuțitul.

Avraam o luă singur la drum călare, într-o seară liniștită, și se duse până la muntele Moria călare; se aruncă cu fața-n colb, se rugă lui Dumnezeu să-i ierte păcatul de-a fi vrut să-l jertfească pe Isaac; că tatăl își uitase datoria față de fiu. Călări ades pe drumu-i însingurat, dar nu-și mai găsi odihna. Nu putea pricepe de ce ar fi fost un păcat voința de a jertfi lui Dumnezeu ce ai mai bun, [propriul său fiu], pentru care și-ar fi dat bucuros, ori de câte ori, viața; iar dacă neiubindu-l astfel pe Isaac era într-adevăr un păcat, atunci nu înțelegea cum de putea fi iertat; căci ce alt păcat putea fi mai îngrozitor?

*

* *

Când copilul trebuie înțârcat, cum să nu jelească și mama când trebuie, din ce în ce mai mult, să se despartă de copil; căci pruncul, pe care la început l-a purtat sub inimă și care s-a odihnit apoi la sânul ei, nu avea să-i mai fie la fel de apropiat. Împărtășească amândoi această jale scurtă! Ferice de cei ce ți-au ținut copilul atât de aproape încât să nu mai aibă nevoie să jelească!

IV

Acasă la Avraam toate fuseseră pregătite dis-de-dimineață pentru călătorie. El își luă bun-rămas de la Sarra; Eliezer²⁹, sluga sa credincioasă, îl însoți o bucată de drum, iar apoi se întoarse acasă. Avraam și Isaac merse-ră călare cu bine, până ajunseră la muntele Moria. Avraam pregăti, liniștit și blajin, toate cele cuvenite jertfei, dar când se întoarse cu spatele să scoată cuțitul, Isaac îi văzu stânga încleștându-se deznădăjduită și trupul străbătut de un fior – dar Avraam scoase cuțitul.

După care se întoarseră din nou acasă, iar Sarra le ieși iute înainte; dar Isaac își pierduse credința. Nimeni de pe lume n-a scos vreo vorbă despre acestea niciodată, iar Isaac nu vorbi niciodată cu nimeni vreodată despre cele văzute, iar Avraam nu bănuia că cineva ar fi putut vedea cele întâmplate.

*

* *

Când copilul trebuie înțarcat, mama are la îndemână o hrană mai sățioasă, ca să nu-i piară copilul. Ferice de cine are la-ndemână o hrană mai sățioasă!

Iată cum se tot gândise și răzgândise bărbatul despre care vorbim asupra acestei întâmplări. Iar ori de câte ori se întorcea acasă, după ce colinda muntele Moria, se prăbușea istovit, își frângea mâinile și zicea: „și to-țuși, nimeni n-a fost atât de mare ca Avraam, cine să fie în stare să-l înțeleagă?”